

LAUSUNTO

20.2.2019

1(3)

Lausuntopyyntöne 1.2.2019 1321429 v. 2 STM/449/2019

LAUSUNTOPYYNTÖ LÄHISUHDEVÄKIVALTARIKOSTEN SOVITTELU -RAPORTISTA

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämisehdotukset-raportista sekä siinä esitetyistä kehittämisehdotuksista. Loisto settlementti ry toteaa seuraavaa.

Raportista käy esiin, että poliiseja ja syyttäjiä on tavoitettu raportin tiedonkeruussa laajasti koko Suomessa. Tämä on hyvä asia, sillä näin alueelliset erot sovittelutoiminnan toteuttamisessa tulevat näkyviin. Raportin näkökulmaa laajentamaan olisi ollut hyvä käyttää myös sovittelun osapuolilta kerättyä kokemus- tai -seurantatietoa. Mutta kuten raportista käy ilmi, tämän tiedon keräämisen käytännöissä ilmenee puutteita, joita olisi hyvä tulevaisuudessa kehittää. Työryhmän esittämät kehittämiskokonaisuudet olivat yleisesti ottaen hyviä ja ottivat ilmiöön kantaa useasta eri näkökulmasta.

Loisto settlementin kanta lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun on edelleen kielteinen. Euroopan neuvoston yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (*Istanbulin sopimus*) edellyttää, ettei lähisuhdeväkivallan uhria pakoteta sovittelunkaltaisiin vaihtoehtoisin ratkaisu- tai tuomitsemismenettelyihin. Loisto Settlementillä on yli 10 vuoden kokemus erityisesti seksuaaliväkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan uhrien tukityöstä. Lisäksi kunniaan liittyvässä väkivaltatyössä työskennellään myös väkivallan tekijöiden kanssa. Järjestön näkemyksen mukaan sovittelu on erityisen problemaattista juuri näissä lähisuhdeväkivallan muodoissa. Väkivallan muotoon liittyvä toistuvuus ja valtasuhteet sekä kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteenä lisäksi väkivallan yhteisöllinen luonne vaikuttavat siihen, että rikoksen sovitteluprosessi ei tue uhrin oikeuksia tai turvallisuutta. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa väkivaltaa kokeneiden, erityisesti naisten, oikeusturva ei toteudu. Tämä tilanne on selkeässä ristiriidassa niiden ihmisoikeussopimusten kanssa, joihin Suomi on sitoutunut.

Lähisuhdeväkivallan tunnistamisen haasteellisuus tulee raportista hyvin ilmi. Uhrien oikeusturvan näkökulmasta on erityisen tärkeää tuoda kirukkaasti esiin, että lähisuhdeväkivaltaan liittyvien taustojen, ilmenemistapojen ja muotojen tunnistaminen on moniulotteista ja edellyttää erityistä perehtyneisyyttä aiheeseen. On hyvä myös huomioida, että lähisuhdeväkivaltaan liittyvät valtasuhteet eivät kosketa ainoastaan naisia, vaan koskettavat myös poikia ja miehiä ja sukupuoleltaan moninaisia henkilöitä (esim. väkivalta HLTBQI-seurustelu/parisuhteissa ja kunniaan liittyvä väkivalta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan).

Loisto settlementti nostaa raportista kolme kriittistä teemaa: 1) lähisuhdeväkivallan tunnistaminen 2) MARAK-lomakkeen käyttäminen 3) Palveluohjaus

Loisto

S E T L E M E N T T I

1) Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen

Olennaista on lähisuhdeväkivallan erityispiirteiden tunnistaminen. Poliiseja, syyttäjiä ja sovittelijoita on koulutettava riittävästi tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa ja sen erityispiirteitä. Tämä näkökulma tuli myös laaditussa raportissa eslin.

Loisto settlementin näkökulmasta lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen liittyy neljä haavoittuvuutta; 1) *seksuaaliväkivallan piiloisuus* 2) *kunniaan liittyvä väkivalta* ja 3) *kulttuurilliset tekijät* 4) *nuorten kohtaama ja tekemä lähisuhdeväkivalta (seurusteluväkivalta)*.

Lähisuhdeväkivalta sisältää usein myös seksuaaliväkivaltaa. Seksuaaliväkivaltaan liittyvän häpeän vuoksi voi tämä väkivallan muoto jäädä kokonaan huomaamatta, koska uhri ei tuo sitä itse eslin tai kieltää asian kysyttäessä. Tämän vuoksi väkivallan uhrin kohtaamisessa ja ohjaamisessa tuen pliriin on pidettävä erityistä huolta siitä, että uhrisensitiivisyys toteutuu sekä rikosprosessissa että tuen pilriin ohjaamisessa.

Kunniaan liittyvä väkivalta on lähisuhdeväkivallan muodoista huonosti tunnistettu ja koulutusta siitä on rajoitetusti saatavilla. Alueelliset erot ovat erityisen suuren kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa, puuttumisessa ja palveluihin ohjauksessa. Vaikka kunniaan liittyvä väkivalta luetaan osaksi lähisuhdeväkivaltaa, väkivallan toteutumistavassa ja siihen liittyvässä dynamiikassa on kuitenkin joitain erityispiirteitä, jotka toimivat toisin kuin muussa lähisuhdeväkivallassa. Kunniaan liittyvä väkivalta on luonteeltaan aina yhteisöllistä. Väkivallan taustalla on motiivi henkilön, perheen, suvun ja tai yhteisön kunnian palauttamisesta. Vaikka varsinaisia tekijöitä kunniaan liittyvässä väkivaltilanteessa olisi vain yksi, on taustalla vaikuttamassa joukko ihmisiä. Tämän vuoksi sovittelutilanne ei kunniaan liittyvissä rikoksissa ole koskaan kahdenvälinen, eikä näin ollen soviteltavissa osapuolten välillä. Vaikka tapaus soviteltaisiin ei uhka kuitenkaan pääty, vaan uusi henkilö yhteisöstä nousee uhkaajaksi tai väkivallan tekijäksi. Lisäksi uhri on entistä haavoittuvammassa asemassa, koska on rikkonut yhteisön sääntöjä ja normeja kertoessaan kokemuksistaan ulkopuolisille. Luo luottamusta – puutu väkivaltaan verkkokoulutusmateriaaliin tulee tutustua vielä tarkemmin, mutta näyttää siltä, että etenkin kunniaan liittyvän väkivallan osuus on koulutusmateriaalissa heikko, eikä anna riittävästi tietoa eikä materiaalia ilmiön todelliseen tunnistamiseen. Tällöin on suuri riski, että kunniaan liittyvät väkivaltatapaukset käsitellään parisuhdeväkivaltana tai lapsiin kohdistuvana kaltoinkohteluna, ja tapaus etenee sovitteluun. Tämä saattaa asettaa uhrin alkaisempaa suurempaan vaaraan eikä katkaise väkivallan kierrettä yhteisössä.

Lähisuhdeväkivallan muodon ohella tulisi osata ottaa huomioon muut kulttuurilliset tekijät asettamatta ihmisiä kuitenkaan kulttuuritaustansa mukaan tiettyihin kategorioihin. Lähisuhdeväkivallassa on kyse osapuolten välisen dynamiikan ja roolien epätasapainosta, joka luo epäsuotuisan asetelman rikoksen sovittelemiselle. Kunniakäsitkset ja sitä myötä kunniaan liittyvä väkivalta liittyy yhteisöllisen kulttuurin patriarkaaliseen yhteiskuntajärjestykseen ja roolitukseen. Mikäli väkivaltaa kohdannut on nainen tai/ja nuori, ei hänellä lähtökohtaisesti ole yhdenvertaista asemaa päättää suostumuksestaan sovitteluprosessiin ryhtymisestä tai puhua tai tulla kuulluksi sovittelutilanteessa. Tämä asettaa sovittelun vapaaehtoisuuden kyseenalaiseksi. Tästä näkökulmasta katsottuna myös uhrin tukihenkilöllä on sovittelussa tarpeellinen ja perusteltu asema. Uhrilla tulisi olla oikeus tukihenkilöön ja tukihenkilön läsnäoloon sovittelutilanteessa. Loisto settlementin mukaan kuka tahansa henkilö, joka edustaa uhrille turvaa ja luottamusta on uhrille korvaamaton tuki, mutta olisi hyvä, jos ammatillisia

tukihenkilöitä olisi saatavilla riittävästi huolehtimaan uhrin hyvinvoinnista, turvallisuudesta ja oikeuksista. Olisi myös tarpeen laatia kriteerit sille, millainen tukihenkilö on soveltuva sovittelutoimintaan, jotta valtasuhteet tai alaisteinen asema ei pääse jatkumaan tukihenkilösuhteessa.

Lisäksi Loisto settlementti toteaa, että *nuorten tilanteeseen tulee kiinnittää erityishuomiota sekä uhrin että tekijän osalta*. Ulkomaisten tutkimusten mukaan nuorena koettu parisuhdeväkivalta/seurusteluväkivalta on fyysistä ja psyykkistä terveyttä vahingoittava riskitekijä, jolla voi olla kauaskantoisia kielteisiä seurauksia. Suomessa nuorten parisuhdeväkivallan ilmiöitä on toistaiseksi tutkittu erittäin vähän. Väkivalta on, uhrin lästä riippumatta vahingoittavaa fyysistä tai psyykkistä voimankäyttöä ja/tai seksuaalisuutta loukkaavaa kohtelua, jota leimaa halu kontrolloida, vaientaa, mitätöidä, alistaa, käyttää valtaa ja/tai satuttaa. Etenkin niiden nuorten kohdalla, jotka eivät vielä ole rikosoikeudellisessa vastuussa on sattumanvaraista, tuleeko asia millään tavalla käsittelyyn. On kiinnitettävä huomiota, että asia tulisi kohdatuksi eikä jäisi käsittelemättä ja vaille seuraamuksia sekä uhrin että tekijän osalta. Rikosten ja syrjäyttävän kehityksen ennaltaehkäisyn näkökulmasta tämä näkökulma on tarpeen ottaa huomioon.

1) Marak-lomake & käytännöt

Raportin kehittämisehdotuksissa esitettyä Marak-riskinarviointilomakkeen käyttöönottoa Loisto settlementti kannattaa, mutta toivoo lomakkeeseen päivityksiä, joka ottaisi huomioon nykyistä lomaketta laajemmin lähisuhdeväkivallan ja sukupuolittuneen väkivallan ja kaltoinkohtelun eri muodot ja riskit. Lisäksi Marak-verkostotapaamisia tulisi organisoida, kehittää ja seurata nykyistä paremmin. Alueelliset erot tulisi huomioida entistä paremmin ja järjestöjen väkivaltatyöntekijät ja muut väkivaltatyön asiantuntijat tulisi liittää verkoston jäseniksi aiempaa systemaattisemmin.

2) Palveluohjaus

Lähisuhdeväkivallan uhreille on edelleen riittämättömästi palveluja saatavilla. Lisäksi Suomessa on paljon alueellisia eroja esimerkiksi palveluiden tarjonnassa. Kunniaan liittyvään väkivaltaan erikoistunutta tukea on tällä hetkellä saatavilla vain Pääkaupunkiseudulla ja Pirkanmaalla, vaikka tuen tarvetta on valtakunnallisesti. Lähisuhdeväkivallan kouluttamisen lisäksi tulisi olla organisoidusti saatavilla tietoa tukitahoista, jotta uhri voidaan ohjata mahdollisimman tarkoituksenmukaisen tuen piiriin.

Henna Kolehmainen
Kunniakäsityksiin ja -konflikteihin
liittyvän työn yksikön johtaja

Kirsi Mäntyniemi-Sipilä
Toiminnanjohtaja

Mari Uusitalo-Herttua
Tyttöjen Talo työn johtaja